

## «PARADIGM SHIFT»: ГНОСЕОЛОГІЧНІ ПІДСТАВИ ПЕРІОДИЗАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

*Петрушенко Вікторія<sup>1</sup>*

<sup>1</sup> Доктор медичних наук, професор, Вінницький національний медичний університет імені М.І.Пирогова, м. Вінниця (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9255-403X>

UDC: 159.9:34

### АНОТАЦІЯ

**Передумови.** Еволюція вчень і концепцій, які сформували єдине професійне та дослідницьке поле, відбувалася на тлі конституювання низки юридико-психологічних парадигм починаючи з кінця XIX століття. Однак переважна більшість із них отримала новий поштовх до експліцитного наукового позиціонування впродовж другої половини XX століття. Відтак, актуальною проблематикою залишається визначення гносеологічних підстав періодизації юридичної психології.

**Мета.** Періодизація часових проміжків, які характеризуються феноменом «зміни парадигми» та виокремлення основних етапів розвитку юридичної психології.

**Методи.** Методологічною основою дослідження став історичний підхід до вивчення еволюції юридико-психологічних знань, з урахуванням хронології їхнього сприйняття науковою спільнотою та із застосуванням історико-порівняльного і структурно-функціонального методів. У роботі систематизовані праці Гульєрмо Гулотти, Франца Боаса, Карла Роджерса, Віктора Франкла, Патриції Патрізі та Євгенію де Грегорію, які характеризують основні тенденції розвитку юридичної психології з кінця XIX по XXI століття.

**Результати.** Використовуючи парадигмальний підхід до вивчення історії науки, популяризований Томасом Семюелом Куном, було досліджено основні етапи розвитку юридичної психології. Явище «зміни парадигм» в контексті юридико-психологічної проблематики характеризується клініцистською зумовленістю, адже саме медико-психіатрична парадигма у психології права з'явилась найпершою. Сам процес еволюції юридико-психологічного знання відзначається своєю міждисциплінарністю, тобто синтезом ідей та тенденцій у сфері криміналістики, медицини, психіатрії, психології, соціально-культурної та фізичної антропології.

**Висновки.** Визначена шестистапна періодизація розвитку юридичної психології, яка включає в себе клінічну (1876-1914), антропологічну (1914-1950), біхевіористську (1950-1970), когнітивну (1970-1985), екзистенційно-гуманістичну (1985-2000) та соціально-контекстуальну (2000-2015) парадигми з відповідними для кожного етапу часовими межами. Сам процес зміни парадигм в юридичній психології характеризується своєю нерівномірністю та еволюційним характером, тобто нова парадигма має кращі шанси на довготривале закріплення, якщо опирається на теоретичну базу попередньої.

**Ключові слова:** юридична психологія, парадигма, клінічна парадигма, антропологічна парадигма, зміна парадигми, періодизація.

### ВСТУП

Юридична психологія виступає галуззю правової науки, зосередженою на дослідженні закономірностей та механізмів людської психіки у площині правовідносин, право-

вої поведінки та, відповідно, правосвідомості. Відтак, дослідницьким предметом цієї наукової дисципліни безперечно виступає психологія суб'єктів правових відносин, тоді як спеціальним об'єктом залишається людина (та її

Address for correspondence, e-mail: [editpsychas@gmail.com](mailto:editpsychas@gmail.com)  
Copyright: © Viktoriia Petrushenko

This is an Open Access journal. This work is licensed under a **Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)**.  
Link: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

поведінка) в сфері права.

Незважаючи на існування низки різних інтерпретацій об'єкта і предмета юридичної психології, не може бути сумнівів у їхній теоретико-методологічній антропоцентричності. На мій погляд, антропоцентризм виконує функції гносеологічного та онтологічного лейтмотиву для всіх юридико-психологічних студій. Отже, психологія права має глибоке філософське підґрунтя, тобто не може розглядатися виключно через призму прикладної або спеціальної психології. При цьому, праксеологічна сутність юридичної психології безумовно передбачає максимальну інтеграцію методологем, прийомів і підходів експериментальної психології. Водночас, насправді не видається складною справою доведення філософської детермінації більшості експериментальних положень, що залучені наразі в систему досліджень «психологія-право».

Відповідно до головної мети дослідження було поставлено ряд завдань: по-перше, визначити теоретико-методологічні засади періодизації етапів парадигмального розвитку юридичної психології. По-друге, систематизувати основні концепції, ідеї та погляди представників кожного історичного періоду у психології права. По-третє, визначити основні етапи розвитку юридичної психології, за критерієм наявності домінантної наукової парадигми на певному часовому проміжку.

Проаналізовано ряд актуальних публікацій, що є дотичними до проблематики статті. Зокрема роботи, що стосуються дослідження парадигмального підходу до вивчення історії науки (Kuhn, 1962; Melnyk, 2025; Barker, 2021; Bedau, 2024; Belgrano, 2021; Dan, 2024;

Davey, 2022; Hoyningen-Huene, 2022; Potters, 2022; Salgar, 2023; Zhu, 2022), особливостей етапів розвитку юридичної психології, як між-дисциплінарної галузі знання (Zagaria, 2024; Pavón-Cuéllar 2023; Hunt, & Shepherd, 2023; Kaufmann & Vestad, 2023), а також розгляду ідей та концепцій історичних представників наукової юридико-психологічної науки (Starynskyi & Zavalna, 2025; Moore, 2022; Sell & Sznycer, 2023; Katkowski, 2023; Stanek, 2023; Leshchenko, et al., 2023).

## МЕТОДИ

Основними методами дослідження стали історико-порівняльний та структурно-функціональний методи. Історико-порівняльний метод був використаний для визначення теоретико-методологічних засад, зокрема основних понять та критеріїв, за якими здійснювалась періодизація парадигмального розвитку юридичної психології.

Структурно-функціональний метод допоміг виокремити сталі елементи наукового знання, які конституують появу юридико-психологічних парадигм, а також чинники, котрі впливають на процес «зміни парадигм» та трансформації сукупності наукових психологічних установок або так званих «шаблонів», які притаманні науковому дискурсу на певному проміжку часу.

## РЕЗУЛЬТАТИ

Перш ніж перейти до характеристики парадигмальних етапів юридичної психології, слід акцентувати розмаїття наукових підходів у самому трактуванні предмету психології права. Так, Г. Гулотта (нар. 1939) в «La psicologia giuridica» підкреслив: юридична психологія є «мостом» або ж «інтерфейсом»

поміж правом і психологією. В межах цього транзитивного переходу «право – психологія» дисципліна мусить зосередитися на дослідженні феномену скорочення відстані від явища соціально-правової поведінки до позитивної юриспруденції. Зрештою, послуговуючись загальною логікою та понятійно-термінологічним апаратом Г. Гулотти, слід прийти до висновку, що юридична психологія повинна виконувати функцію психологічного обґрунтування «транзиту» системи природного права в систему позитивного права (Gulotta, 2002).

Саме підхід Г. Гулотти здатен роз'яснити феноменологічну неподібність юридичної психології та філософії права. Обидві дисципліни сконцентровані на категоріях «природне право» і «позитивне право», причому студіюють їх у найбільш структурованій гегеліанській понятійній системі координат. Водночас, усередині постмодерної метапарадигми сьогоденні унаочнюється різкий зсув тлумачень в бік так званого «лівогегеліанства» з притаманними філософським концепціям постмодерну радикальним релятивізмом та індетермінізмом, які на перший погляд розмивають першопочаткову гегеліанську «ідентичність» засадничих понять природно-правового і позитивно-правового дискурсів, але все ж консервують його понятійне «ядро» (Pavón-Cuéllar, 2024). Проте, якщо застосовувати «транзитивний» підхід Г. Гулотти, логічно асоційований із принциповими поняттями «міст» та «інтерфейс», то стає цілком очевидно відмінність напрямків проведення дослідження в юридичній психології та філософії права. Тут я говорю про напрямок саме як про

«маршрут» студій або «дослідницьку карту» в межах наукознавства. Це означає, що юридична психологія осмислює процес транзиту від природного права (як передумови соціально-правової поведінки та правосвідомості) до позитивного права (як сукупності формалізованих писаних норм, переважно систематизованих і кодифікованих) (Gulotta, 2002). Натомість філософія права долає зворотній маршрут, орієнтуючись за своєю «дослідницькою картою» на рефлексуванні й філософуванні з приводу транзиту від позитивного до природного права (Ramis Barceló, 2023). Відтак, для появи права потрібен факт психологічного прийняття суспільством (абсолютний факт) та індивідом (партикулярний факт) (Windelband, 1904).

Традиційно в науковій літературі превалюють юридизовані тлумачення сфери права як системи загальнообов'язкових норм, встановлених і санкціонованих державою, що відзначаються найголовнішою рисою – соціальною цілісністю. Зі свого боку, філософія права досліджує місце та значення юридичних систем в житті людини (лінія взаємодії «позитивне право – природне право»). Юридична психологія розцінює право з позицій значення життя людини в появі та еволюції систем права (лінія взаємодії «природне право – позитивне право») (Sanbonmatsu, et al., 2023).

Якщо говорити про чітке визначення періодів, то клінічна парадигма у психології права безсумнівно зародилася найпершою. На користь цього свідчать не лише університетські дипломи її фундаторів за спеціальністю «медицина», але також сфера наукових зацікавлень тодішніх фахівців. Зокрема, було визна-

чено, що правосвідомість зумовлюється психологічними відмінностями між різними народами, котрі присутні ледь не на «фізіологічному» рівні (Orrù, 2023; Wundt, 1904; Wundt, 1880). Наголошувалося, що расові основи культурної неподібності поміж окремими групами повинні бути перенесені в якості соціальної закономірності також і на делінквентну поведінку. Доводилося, що злочинність прямо детермінована психопатологічними рисами (Smalarz, et al., 2023). В контексті ломброзіанства, психопатологія взагалі розглядалася як вроджене явище (Lombroso, 1876). Відповідно, клінічна парадигма в практичному прояві супроводжувалася догматизацією значення судово-медичних експертів, а також першим в історії запровадження інституту судово-психіатричної і судово-психологічної експертизи (1893 р.). Немалу вагу для клінічної парадигми мали також соціально-гігієнічні дослідження, що залишалися в тіні італійської школи кримінального права, але так само намагалися обґрунтувати феномен правової поведінки та структуру правосвідомості обставинами суспільного оточення людини (Martin, 2023; Collins, et al., 2024). Хронологічно клінічна парадигма залишалася домінуючою для психології права впродовж 1876-1914 рр.

Катастрофічна Перша світова війна (1914-1918 рр.) з її небувалими для суспільного ладу Європи революційними наслідками, стала тим аналогом «наукової кризи» за Томасом С. Куном, що вимагала «зміни парадигми». Вже на початку 1920-х рр. є очевидним, що домінуючою в юридичній психології стала антропологічна парадигма. Вона була новою в сфері експериментальної та прикладної психо-

логії, але насправді репрезентувала теоретико-методологічні підходи і стратегії, що мали великий успіх в англомовній і франкомовній наукових спільнотах уже понад півстоліття. Від самого початку антропологічна парадигма намагалася орієнтуватися на здобутки соціальної та культурної антропології (Hayes, 2024; Sheehan, 2021, Levi-Stross, 1958). Це зробило її «підзвітною» модерністським концепціям англійських та американських учених, маргіналізувавши значення італійської школи кримінології.

Навіяні жахіттями Другої світової війни (1939-1945 рр.) ідеї гуманістичного екзистенціалізму намагалися «деюридизувати» психологію права. Вперше йшлося про зменшення інтенсивності наукового діалогу між позитивним правом і відповідними юридичними дисциплінами з одного боку та соціальною психологією з іншого. В основі психології права, на думку екзистенціалістів, лежала оцінка особистістю правових норм на тлі власних уявлень про сенс життя.

Вважаю доцільним згадати ще про одного соціального антрополога, що академічно супроводжував зменшення домінантної ролі антропологічної парадигми юридичної психології впродовж 1950-1960-х рр. Учень Малиновського та Фьорста – Едмунд Ліч (1910-1989), тлумачив соціальну антропологію в якості науки про соціальні зміни у функціональній взаємодії з політичними та економічними структурами (Leach, 1971). Перебуваючи в тенетах методологічної незгоди з класичним психологічним біхевіоризмом, а також вимушено борячись з новою парадигмою когнітивізму, Е. Ліч інтегрував право в політичні струк-

тури. Загалом, йому властива політизація морально-вольового усвідомлення людини. Дуже часто теоретичні напрацювання Е. Ліча, зроблені в країнах Індокитаю, демонструють неабияку схожість на класичні юридико-філософські концепції так званого «суспільного договору». Проте, Ліч робив акцент не на соціальній інтенції морального ладу, а навпаки, на соціальній зумовленості інституціоналізації морально-традиційних і звичаєвих проявів (Robinne, 2024; Riyanto, 2018).

Серед американських культурних антропологів основну роль відіграв Франц Боас (1858-1942). Як і більшість видатних вчених другої половини XIX – початку XX ст., Боас цікавився надзвичайно відмінними галузями знання та науковими спеціальностями. Він прославився не лише як теоретик культурної антропології в США, але і як лінгвіст, етнолог, соціолог, культуролог. Не обійшов Боас стороною і психологічні студії, де особливо багато встиг зробити на ниві соціальної психології. Саме Ф. Боасу належить першість у конституюванні цілої антропологічної дисципліни – так званої «психологічної антропології» (Boas, 1938; Powell, 2015).

В контексті розгляду антропологічної парадигми юридичної психології не можна не згадати американського антрополога Рут Бенедикт. Всередині кожної культури Р. Бенедикт вбачає провідний психосимволічний напрямок розвитку, або ж єдину соціально-значущу та очевидно домінуючу соціальну тенденцію, котрі створюють «обличчя» культури. Відповідно, за Р. Бенедикт неправильно оцінювати будь-які культури з позицій інших. Кожна культурна спільність мусить піддаватися оцінці

тільки на підставі своїх власних елементів. Головним чином, дослідниця відстоювала потребу зіставляти домінуючі тенденції. Очевидним мінусом авторського бачення конфігурації культур став згаданий вище етноцентризм, який, однак, не заважає послуговуватися методологічною стратегією Бенедикт в оцінці наднаціональних культурних спільностей або в ж у характеристики субетнічних угруповань (Benedict, 1934).

Дослідник американських індіанців Клайд Клакхон (1905-1960) також підготував низку спеціальних праць в галузі теорії культури. Він частіше звертався до царини звичаєвого права і трансформації природно-правових норм у позитивно-правові. Саме йому належить трактування культурної антропології як міждисциплінарної науки, присвяченої адаптивним функціям культури, завдяки котрим формується суспільство.

В цьому контексті, К. Клакхон студіював соціальні інститути як складові елементи суспільного способу життя. Тобто все суспільство осмислювалося як інституціоналізований набір конкретних психологічних установок на той чи інший спосіб життя (Kroeber & Kluckhohn, 1952). Важливо, що поняття «спосіб життя», «образ життя», «картина світу» Клакхон вживав у розуміннях, надзвичайно близьких до неомарксистських інтерпретацій видатного психоаналітика, соціального психолога та філософа Еріха Фромма (1900-1980) (Fromm, 1931).

Творець особистісно-орієнтованої психотерапії (person-centered psychotherapy), американський психолог і професор Чиказького університету Карл Ренсом Роджерс (1902-

1987) розвивав гуманістично-екзистенційні концепції у вимірі роботи з делінквентними особами. Зокрема, він зробив великий внесок у напрямок соціальної педагогіки та ресоціалізації осіб, що відбули визначене законом покарання (Rogers, 1995). Цікаво, що багато його ідей, висловлених у спеціалізованих монографіях, перетиналися зі структурно-антропологічним доробком видатного французького вченого, соціального антрополога Клода Леві-Стросса (1908-2009) (Lévi-Strauss, 1958).

Засновником філософського екзистенціалізму безсумнівно був данський філософ Серен К'єркегор (1813-1855), що написав фундаментальний трактат «Страх і трепет» (Kierkegaard, 1941). Утім, з моменту започаткування екзистенціалізм пройшов тривалий теоретичний шлях до рецепції його напрацювань психологами (Vašković, 2022). Так, конституювання цілісної системи екзистенційної психотерапії (existential therapy) слід пов'язати із логотерапією австрійського клінічного психолога, невролога та психіатра Віктора Франкла (1905-1997).

Австрієць єврейського походження Віктор Еміль Франкл провів 1942-1945 рр. у нацистському концтаборі, що надало йому величезний обсяг емпіричного матеріалу для подальших узагальнень. Під час перебування в концтаборі лікар займався порятунком новоприбулих в'язнів, боровся з проявами суїцидальності серед них і загалом із депресією та апатією. Це дозволило обґрунтувати напрямок логотерапії як триєдність «вітальності»:

- 1) свобода волі;
- 2) воля до сенсу;

3) сенс життя.

За переконанням Віктора Франкла, невротизація особистості стає незворотною, якщо людина втрачає один із трьох вищеназваних компонентів. Особливу увагу психолог приділяв волі до сенсу та самому сенсу життя, що, однак, потребувало виявлення критеріїв і чинників формування свободи волі. На думку вченого, найбільший стрес у людини провокує саме відсутність чи втрата сенсу. Відповідно, будь-який невроз є кризою відсутності життєвого сенсу (Frankl, 1947). Така оцінка різко контрастувала з традиційними психоаналітичними інтерпретаціями невротичних проявів, хоча треба віддати належне, що розроблена В. Франклом модель гуманістичної психології рецепіювала більшість засадничих понять і категорій психоаналізу. Принципова відмінність полягала в тому, що гуманістична психологія, як і екзистенційна психотерапія, відмовилися від сексуалізованих обґрунтувань фрейдизму (de Carvalho & Moreira-Almeida, 2023).

З точки зору психології права, наведене означало, що право та закон не можуть розглядатися виключно з нормативних позицій, адже будь-які правові норми мають гуманістичне спрямування, формулюються людьми і для людей. Натомість людина в праві повинна тлумачитися через призму цілісності своєї особистості, а не як позитивно-правовий суб'єкт права. Також людина не повинна трактуватися в якості механістичного «носія ролі» чи «функціонера», на чому ґрунтуються юридичні інтерпретації позитивного права. Як наслідок, юридична психологія зобов'язана студіювати «людину автентичну», а не «людину юридичну» чи навіть «людину політичну». Головними

категоріями психології права у вимірі гуманістичної психології повинні визнаватися «смыслотворення», «свобода вибору». Все це призводило до необхідності психологів права вдаватися у своїх дослідженнях до виявлення початкових критеріїв творення сенсів права – з'ясування обставин феноменології індивідуально-правової та соціально-правової «гідності». Це стане підґрунтям для формування соціально-контекстуальної парадигми на початку ХХІ століття у юридичній психології (Menzies & Menzies, 2024).

### ОБГОВОРЕННЯ

Якщо ми воліємо визначати позитивне право кінцевим продуктом права природного, то юридична філософія виконує передусім дедуктивні логіко-методологічні функції, тоді як юридична психологія частіше покликана здійснювати методологічний шлях індуктивного характеру. В обох випадках об'єктом студій є людське життя з усіма супутніми проявами. Це свідчить, що необхідність юридизації тлумачень «права» не повинна позбавляти його елементів логічного психологізму. Відповідно, діалектична єдність дослідницького об'єкта філософії права та юридичної психології дозволяє розцінювати сферу права як систему загальнообов'язкових норм, встановлених і санкціонованих державою, а також прийнятих суспільством, що відзначаються соціальною цілісністю та формують правову свідомість. В аспектах «прийняття норм» і «формування правосвідомості» проступають аж ніяк не риси психологічного детермінізму (Petrażycki, 1892; Grajales & Galeano 2020), а поняття логіко-психологічного гатунку (Heidegger, 1927).

Як видно, незважаючи на спільність

об'єкта, філософія права та юридична психологія все ж неподібні саме на феноменологічному рівні. Перша розглядає дедукцію позитивного права на природно-правові складники, тоді як друга здійснює індуктивний перехід зі сфери природно-правового регулювання на рівень санкціонованого публічними інститутами позитивного права. Проте, і там і там йдеться про життя людини – онтологічну та психологічну сутність.

Так чи інакше, але пояснення юридичної психології Г. Гулоттою («міст» або «інтерфейс» поміж юриспруденцією та психологією) слід прийняти в якості робочого, так як воно в однаковій мірі відповідає всім науковим парадигмам юридичної психології. При цьому, в його дослідницькому об'єктиві перебуває ідея скорочення відстані від феномену соціально-правової поведінки до позитивного права, що знайшла найбільш глибоке та послідовне відображення в працях представників антропологічної парадигми (Gulotta, 2002).

Подальші визначення юридичної психології, які можна вважати парадигмально значущими, насправді виконують роль методологічної підготовки для суджень Г. Гулотти або ж присвячені комплексному розкриттю його доробку. Зі своєї сторони, Патриція Патрізі та Еугеніо Де Грегоріо в фундаментальному монографічному опрацюванні «Fondamenti di psicologia giuridica: un approccio psicologico-sociale» пишуть: «Юридична психологія репрезентує собою точку перетину між правом і психологією. Саме шляхом послідовного реконструювання теоретичних і прикладних аспектів цієї взаємодії визначається її міждисциплінарна природа» (Patrizi & De Gregorio, 2009).

Знані американські дослідники-психологи Ан-на М. Бартол і Курт Р. Бартол відзначають: «Юридична психологія є науковим дослідженням людської поведінки, прямо пов'язаної з правовими процесами, а також із професійно-консультативною практикою в межах кримінального та цивільного права». З огляду на специфіку монографії згаданих авторів (Bartol & Bartol, 2016) психологія права фокусується переважно на деліктах і девіаціях, але не включає можливості студіювання широко осмисленої цивільної сфери. Скажімо, в розумінні Курта Р. Бартола «цивільна сфера» не перетинається безпосередньо з приватно-правовим дискурсом цивільного права та процесу, але охоплює цілком публічно-правові підгалузі – конституційне й адміністративне право та судочинство. Дослідник акцентує: «Юридична психологія – це дослідницька діяльність, сфокусована на вивченні аспектів людської поведінки, безпосередньо пов'язаних із юридичним процесом, а також на професійній практиці психолога в рамках правової системи або у консультативній взаємодії з нею» (Bartol & Bartol, 2016). Відтак, психолог-кримінолог К. Р. Бартол окремо підкреслює консультативний характер діяльності фахівця з юридичної психології у його співпраці з публічними інституціями (передусім із правоохоронними органами) (Bartol & Bartol, 2016).

Не можна обійтися також без одного з програмних визначень юридичної психології, що належить спільним зусиллям Каті Кюхльмеєр, Корінни Клінглер і Ріхарда Хукстабля (редакторам книги «Ethical, Legal and Social Aspects of Healthcare for Migrants Perspectives from the UK and Germany»): «Юридична пси-

хологія – це галузь, яка використовує принципи та методи психології для розуміння та аналізу різних аспектів правової системи, включаючи поведінку осіб, які беруть участь у судових процесах, процеси прийняття рішень суддями та присяжними, а також ефективність політичного оформлення правових втручань. Вона включає застосування психологічних теорій і досліджень до осмислення широкої сфери права з метою підвищення справедливості, точності та ефективності правової системи» (Kuehlmeier, et al., 2019). В даному аспекті, галузь інтерпретується не тільки як «міст» між психологією та правом, але і як застосування принципів та методів психологічних наук у правових студіях. Окрім того, важливим аспектом юридичної психології визнається психологія держави, втілена феноменами політичної влади та політичного управління.

Всі наведені вище тлумачення, а також відповідні юридико-філософські рефлексії, наведені мною з компаративною метою, щоб визначити логічний фундамент, на якому цілком доцільно зіставляти різні парадигми юридичної психології у їхній хронологічній послідовності. Особливо важливим вважаю запропонувати узагальнюючі тлумачення юридичної психології як науки, що підсумують кожен виокремлену наукову парадигму. Подібний підхід дозволить оцінити специфічні риси категорій *normal science* і *paradigm shift* для психології права, а також визначити парадигмально-детерміновані періоди наукового становлення юридичної психології, критично застосовуючи методологію теоретика «наукових революцій» Томаса С. Куна (Francq, et al., 2023).

Очевидно, що всі розглянуті засадничі тлумачення юридичної психології є близькими як за духом, так і за формулюваннями. Професійні психологи права постійно наполягають на потребі організаційно-наукового і теоретико-методологічного зближення психологічних та правових студій. У цьому сенсі, закономірне прагнення суттєво розширити компетенцію юридичної психології на царини політичної влади, політичного управління, почасти навіть економічних відносин, цілком корелює з ідейним підґрунтям антропологічної парадигми (Tomićić, 2022).

Разом із тим, клінічна парадигма в усіх своїх проявах (медико-біологічному, медико-психіатричному, медико-психологічному, експертно-кримінологічному тощо) не менше схильна до міждисциплінарних зв'язків і методологічного багатоманіття (Kaufmann & Vestad, 2023; Thomson-Casey, et al., 2023). Клінічна парадигма в психології права перебуває у невинній взаємодії з останніми досягненнями тих самих соціальної, культурної та фізичної антропології, але також орієнтована на дослідницькі сфери кримінології, криміналістики, девіантології, конфліктології, загальної та соціальної психіатрії, феноменологічної психіатрії, судової медицини включно зі судовою психіатрією, медичної (клінічної) психології, медичної соціології, медичної статистики, загальної гігієни та екології, психогігієни, демографічної теорії, економічної статистики (Orlandi, 2023).

Тож парадигмальна реальність сучасної юридичної психології, що характеризується паралельним домінуванням антропологічної та клінічної парадигм, відзначається однако-

вою міждисциплінарністю як спільною тенденцією антропологізму і клініцизму. В жодному разі не можна відкидати міждисциплінарну орієнтацію клінічної парадигми, як і не варто недооцінювати прикладного значення парадигми антропологічної (Zagaria & Lombardi, 2024). Зрештою, сам факт збереження і теоретико-методологічної консервації обох парадигм, на відміну від попередніх парадигмальних напрямків, говорить про їхню рівноцінність та відкритість до закономірного інтегративного зближення (Dombrowski & McGill 2024).

Втім, у лівогегеліанській методологічній призмі, будь-яка логічна дія з інтеграції мусить початково пройти етап радикальної диференціації. Так само й індуктивні операції в елементарній теорії психологізму (Belgrano, 2021) неможливі без структурної дедукції. Керуючись цим правилом, періодизацію наукового становлення юридичної психології доцільно представити як послідовну зміну домінуючих наукових парадигм (Belgrano, 2021). Одночасно, з урахуванням особливостей філософії науки XIX-XX століть, потрібно зауважити чинник паралельного зародження та функціонування інших парадигм у психології права (крім домінуючих).

## ВИСНОВКИ

Послідовна зміна парадигм у юридичній психології відбувалася за такою поетапною схемою:

- 1) Клінічна (медико-психіатрична) парадигма (1876-1914);
- 2) Антропологічна парадигма (1914-1950);
- 3) Біхевіористська парадигма (1950-1970);

4) Когнітивіська парадигма (1970-1985);

5) Екзистенційно-гуманістична парадигма (1985-2000);

6) Соціально-контекстуальна парадигма (2000-2015).

Як видно з розглянутого матеріалу, поняття «інституціоналізації» стало нормативним для сфери юридичної психології саме внаслідок впливу соціальної та культурної антропології. У цілому, превалювання засадничих термінологем структурного функціоналізму супроводжувало весь період превалювання антропологічної парадигми в психології права. Щойно структурно-функціональна термінологія змінюється експериментально-психологічною – починається фаза нової «наукової нормальності» (за Т. С. Куном). В цій «нормальності» домінує вже парадигма біхевіоризму, котру доцільно охарактеризувати головною для юридичної психології від 1955 року (Moore, 2022; Dickins & Rahman, 2022).

Положення про психологічну нерівномірність процесу paradigm shift повинно сприйматися читачами не лише у вимірі психологічної галузі як доцільне в застосуванні щодо напрямків юридичної психології, економічної психології, клінічної психології тощо (Francq, 2023). Хоча ця теза потребує перевірки, але, на мій погляд, психологічна нерівномірність зміни парадигм притаманна взагалі всім науковим дисциплінам і напрямам. Кожна конкретна наука є передусім сферою психології творчої діяльності. Відповідно, встановлений процес потребує перевірки галузями інших наук для того, щоб розповсюдити вияв-

лену закономірність на ширший контекст, доводячи, що психологія науки є скоріше еволюційною, аніж революційною змінною. Вона більше пристосована для поступового розвитку шляхом перманентної конкуренції взаємопов'язаних парадигм, аніж для «стрибоподібних» змін. Зростання можливе тільки на міцному фундаменті попередніх концепцій, а відтак і минулих епох. Томас Кун не враховував цього чинника, що, за переконанням низки дослідників, збіднювало його теорію. Проте застосування методології Куна саме в психологічних науках корисне тим, що психологізує всю царину філософії науки (Bentley, 2024).

Отже, paradigm shift має більше шансів на тривале закріплення в науці, коли нова для цього напряму парадигма не демонструє радикального революційного спрямування, а доказово опирається на досягнення попередників. І тут, відзначена психологічна нерівномірність зміни парадигм найкраще суб'єктивується в теоретико-методологічній площині, а не в прикладних технологіях. Революційні зміни можливі та корисні з точки зору психології технічної діяльності, але обов'язково викликають реакцію (часом доволі серйозну), якщо відбуваються в логіко-гносеологічних координатах абстрактної науки – в її теорії та ідеології.

References :

- Bartol, C. & Bartol A. (2016). *Criminal Behavior: A Psychological Approach*. Harlow: Pearson Education Limited. 666 p. [https://lmsspada.kemdiktisaintek.go.id/pluginfile.php/78922/mod\\_resource/content/3/Criminal%20Behavior %20A%20Psychological%20Approach%20%28%20PDFDrive%20%29.pdf?forcedownload=1](https://lmsspada.kemdiktisaintek.go.id/pluginfile.php/78922/mod_resource/content/3/Criminal%20Behavior%20A%20Psychological%20Approach%20%28%20PDFDrive%20%29.pdf?forcedownload=1)
- Bedau, M. A. (2024). Kuhnian Lessons for the study of Open-Ended Evolution. *Artificial Life*, 30(3), 337-344. [https://doi.org/10.1162/artl\\_a\\_00428](https://doi.org/10.1162/artl_a_00428)
- Belgrano, M. (2021). «World» and «Paradigm» in Heidegger and Kuhn. *Franciscanum*, 63(175), 1-16. <https://doi.org/10.21500/01201468.4716>
- Benedict, R. (1934). *Patterns of culture*. Boston-New York: Houghton Mifflin company. 260 p. [https://www.berose.fr/IMG/pdf/1934-patterns\\_of\\_culture.pdf](https://www.berose.fr/IMG/pdf/1934-patterns_of_culture.pdf)
- Bentley, J. (2024). Positivist or post-positivist philosophy of science? The left Vienna Circle and Thomas Kuhn. *Studies in History and Philosophy of Science*, 107, 107-117. <https://doi.org/10.1016/j.shpsa.2024.08.003>
- Boas, F. (1938). *General Anthropology*. New York: D. C. Heath And Company 718 p. <https://archive.org/details/generalanthropol031779mbp/page/n735/mode/2up>
- Collins, L. M., Nahum-Shani, I., Guastaferro, K., Strayhorn, J. C., Vanness, D. J., & Murphy, S. A. (2024) Intervention Optimization: A Paradigm shift and its potential implications for clinical psychology. *Annual Review of Clinical Psychology*, 20(1), 21-47. <https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-080822-051119>
- Dan, P. (2024). Paradigm and symbolic universe: the enduring significance of Thomas Kuhn. *The Annals of the University of Bucharest Philosophy Series*, 72(2/2023), 91-109. [https://doi.org/10.62229/aubpslxxii/2\\_23/5](https://doi.org/10.62229/aubpslxxii/2_23/5)
- Davey, K. (2022). What is Kuhn's Problem? *Epistemology & Philosophy of Science*, 59(4), 111-125. <https://doi.org/10.5840/eps202259461>
- de Carvalho, J. M., & Moreira-Almeida, A. (2023). Existential meaning, spiritual unconscious and spirituality in Viktor Frankl. *Journal of Religion and Health*, 63(1), 31-45. <https://doi.org/10.1007/s10943-023-01902-8>
- Dickins, T. E., & Rahman, Q. (2022). Lessons from behaviorism: The problem of construct-led science. *Behavioral and Brain Sciences*, 45, e12. <https://doi.org/10.1017/s0140525x2100008x>
- Frank, V. (1947). *Ein Psychologe erlebt das Konzentrationslager*. Wien: Verlag für Jugend und Volk. 200 p. [https://psy-akademie.at/fileadmin/Media/WPA/Ausbildungen/PSYCHOTHERAPEUTISCHES\\_PROPAEDEUTIKUM\\_A-PP/Unterlagen/A.2/Viktor\\_Frankl.pdf](https://psy-akademie.at/fileadmin/Media/WPA/Ausbildungen/PSYCHOTHERAPEUTISCHES_PROPAEDEUTIKUM_A-PP/Unterlagen/A.2/Viktor_Frankl.pdf)
- Francq, A., Saumitou-Laprade, P., Vernet, P., & Billiard, S. (2023). A paradigm shift, or a paradigm adjustment? The Evolution of the Oleaceae Mating System as a Small-Scale Kuhnian Case Study. *The Quarterly Review of Biology*, 98(2), 61-83. <https://doi.org/10.1086/725275>
- Fromm, E. (1931). *Die Entwicklung des Christusdogmas. Eine psychoanalytische Studie zur sozialpsychologischen Funktion der Religion*. Wien: Internationaler Psychoanalytischer Verlag. 71 p. [https://archive.org/details/Fromm\\_1930\\_Die\\_Entwicklung\\_des\\_Christusdogmas\\_k/page/n1/mode/2up](https://archive.org/details/Fromm_1930_Die_Entwicklung_des_Christusdogmas_k/page/n1/mode/2up)
- Grajales, J. F. V., & Galeano, M. S. M. (2020). Leon Petrażycki, psychological theory of law. *Ratio Juris*, 18(37), 33-48. <https://doi.org/10.24142/raju>
- Gulotta, G. (2002). *Elementi di psicologia giuridica e di diritto psicologico*. Milan: Giuffrè. XVII+1428 p. [https://shopagenzie.giuffre.it/media/estratti/ESTRATTO\\_024209062.pdf](https://shopagenzie.giuffre.it/media/estratti/ESTRATTO_024209062.pdf)
- Hayes, E. (2024). Synoptic subjects? The Scope and methods of philosophy, geography and anthropology. *Journal of Historical Geography*, 85, 66-69. <https://doi.org/10.1016/j.jhg.2024.03.007>
- Heidegger M., (1927). *Sein und Zeit*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. 450 p. [https://archive.org/details/sein\\_und\\_zeit/mode/1up](https://archive.org/details/sein_und_zeit/mode/1up)
- Hoyningen-Huene, P. (2022). Is Kuhn's «World Change through Revolutions» Comprehensible? *Epistemology & Philosophy of Science*, 59(4), 55-72. <https://doi.org/10.5840/eps202259458>
- Hunt, J. S., & Shepherd, S. M. (2023). Racial justice in psycholegal research and forensic psychology practice: Current advances and a framework for future progress. *Law and Human Behavior*, 47(1), 1-11. <https://doi.org/10.1037/lhb0000526>
- Katkowski, K. (2023). Pojęcie prawa u Freuda i Durkheima. Fakt społeczny, obiekt czy tabu? *Krytyka Prawa*, 15(1), 153-175. <https://doi.org/10.7206/kp.2080-1084.576>
- Kaufmann, M., & Vestad, M. (2023). Biology and criminology: Data practices and the creation of anatomic and genomic body «types». *Critical Criminology*, 31(4), 1217-1232. <https://doi.org/10.1007/s10612-023-09732-6>
- Kierkegaard, S. (1941). *Fear and Trembling*. (Transl. by L. Walter). Princeton: Princeton University Press. 504 p. <https://www.sorenkierkegaard.nl/artikelen/Engels/101.%20Fear%20and%20Trembling%20book%20Kierkegaard.pdf>
- Kroeber A. & Kluckhohn C. (1952). *Culture; a critical review of concepts and definitions*. Cambridge: The Museum. 223 p. [https://archive.org/details/culturecriticalr0000kroe\\_z3a4/page/224/mode/2up](https://archive.org/details/culturecriticalr0000kroe_z3a4/page/224/mode/2up)
- Kuhn, T. (1962). *The structure of scientific revolutions*. International Encyclopedia of Unified Science (Vol. 2, No. 2). University of Chicago Press. xvii+210 p. <https://www.lri.fr/~mbl/Stanford/>

[CS477/papers/Kuhn-SSR-2ndEd.pdf](#)

[2023-2012](#)

- Kuehlmeier, K., Klingler, C., Huxtable, R. (2019) *Ethical, Legal and Social Aspects of Health Care for Migrants - Perspectives from the UK and Germany*. London: Routledge. 318 p. <https://doi.org/10.4324/9781315165240>
- Leach, E. (1971). *Rethinking Anthropology*. London: The Athlone Press. 143 p. <https://archive.org/details/rethinkinganthro00leachrich/page/n5/mode/2up>.
- Leshchenko, A., Lauta, O., Shaulska, H., Yarovy, A., & Makarov, Z. (2023). Existential aspects of human existence and the human-centered paradigm in public administration. *Revista Amazonia Investiga*, 12(64), 361-367. <https://doi.org/10.34069/ai/2023.64.04.38>
- Lévi-Strauss, C. (1958). *Anthropologie structurale*. Paris: Plon. 454 p. <https://archive.org/details/anthropologiestr00levi/page/454/mode/2up>
- Lombroso, C. (1871). *L'uomo bianco e l'uomo di colore. Letture sull'origine e le varietà delle razze umane*. Padova: Tip. F. Sacchetto. 213 p. [https://archive.org/details/bub\\_gb\\_nXppzBTEFU8C/page/n3/mode/2up](https://archive.org/details/bub_gb_nXppzBTEFU8C/page/n3/mode/2up)
- Lombroso, C. (1876). *L'uomo delinquente: studiato in rapporto alla antropologia, alla medicina legale ed alle discipline carcerarie*. Milano: Hoepli. 255 p. <https://archive.org/details/luomodelinquente00lomb/page/254/mode/2up>
- Martin, S. (2023). Why using «consciousness» in psychotherapy? Insight, metacognition and self-consciousness. *New Ideas in Psychology*, 70, 101015. <https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2023.101015>
- Melnyk V. (2025). Paradyhma istoryzmu v sotsialnii psykholohii: sutnist spivprychetnosti ta pryvilei identychnosti. [Historism paradigm in social psychology: the essence of complicity and the privileges of identity] *Habitus. Naukovyi zhurnal*, 71. 299-306. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.71.53>
- Menzies, R. G., & Menzies, R. E. (2024). Existential therapies and the extended evolutionary meta-model: Turning existential philosophy into process-based therapy. *Journal of Contextual Behavioral Science*, 100840. <https://doi.org/10.1016/j.jcbs.2024.100840>
- Moore, J. (2022). Conceptual foundations: Teaching the historical development of radical behaviorism as a philosophy of science. *Perspectives on Behavior Science*, 45(4), 711-742. <https://doi.org/10.1007/s40614-022-00335-0>
- Orlandi, F. (2023). Reassessing the legacy of Cesare Lombroso: Criminal anthropology in the expert testimony of Mario Carrara, 1910-1930. *Forensic cultures in modern europe*, 147-168. <https://doi.org/10.7765/9781526172358.00011>
- Orrù, A. (2023). Paolo Marzolo and Cesare Lombroso: A semiotic-medical inheritance between word, sounds, and face. *Chinese Semiotic Studies*, 19(3), 403-427. <https://doi.org/10.1515/css->
- Patrizi, P. & De Gregorio, E. (2009) *Fondamenti di psicologia giuridica: un approccio psicologico-sociale*. Bologna : Mulino. 239 p. [https://onsearch.unifi.it/discovery/fulldisplay?vid=39SBART\\_UFI:39UFI\\_V1&tab=Everything&docid=alma990008283360203299&lang=it&context=L&adaptor=Local%20Search%20Engine&query=lsr34,exact.mit&offset=-50](https://onsearch.unifi.it/discovery/fulldisplay?vid=39SBART_UFI:39UFI_V1&tab=Everything&docid=alma990008283360203299&lang=it&context=L&adaptor=Local%20Search%20Engine&query=lsr34,exact.mit&offset=-50)
- Pavón-Cuéllar, D. (2024). Capitalist discourse: Marx, Lacan and the neoliberal jouissance of capital. *In Analysis*, 8(3), 100474. <https://doi.org/10.1016/j.inan.2024.100474>
- Pavón-Cuéllar, D. (2023). Spectres of Marx in the Lacanian left: Between melancholia and mourning of marxism. *Revista de Humanidades de Valparaíso*, (23), 91-106. <https://doi.org/10.22370/rhv2023iss23pp91-106>
- Petrażycki L. (1892) *Die Fruchtvertheilung beim Wechsel der Nutzungsberechtigten : vom Standpunkt des positiven Rechtes und der Gesetzgebung : drei civilrechtliche Abhandlungen*. Berlin: H.W. Müller. XI+268 p. <https://catalog.princeton.edu/catalog/SCSB-15382675>
- Potters, J. (2022). Conceptualizing paradigms: on reading Kuhn's history of the quantum. *Annals of Science*, 79(3), 386-405. <https://doi.org/10.1080/00033790.2022.2063945>
- Powell, R. C. (2015). The study of geography? Franz Boas and his canonical returns. *Journal of Historical Geography*, 49, 21-30. <https://doi.org/10.1016/j.jhg.2015.04.018>
- Ramís Barceló, R. (2023). La noción de «filosofía del derecho» desde la historia conceptual. *Doxa. Cuadernos de Filosofía del Derecho*, (47), 485-501. <https://doi.org/10.14198/doxa2023.47.18>
- Riyanto, G. (2018). Myth as argument, mythmaking as field of play: Mythical manoeuvre and value appropriation in north seram, Eastern Indonesia. *Zeitschrift Fur Ethnologie - Journal of Social and Cultural Anthropology*, 143(2), 153-170. <https://www.jstor.org/stable/26899769>
- Robinne, F. (2024). Échange généralisé : Consistance et métamorphoses contemporaines d'un carrefour social (confins himalayens de Birmanie). *Moussons*, 44, 41-67. <https://doi.org/10.4000/134x1>
- Rogers, C. (1995). *On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy*. Boston: Constable. 420 p. [https://psy-akademie.at/fileadmin/Media/WPA/Ausbildungen/PSYCHOTHERAPEUTISCHES\\_PROPAEDEUTIKUM\\_A-PP/Unterlagen/A.2/Carl\\_Rogers\\_On\\_Becoming\\_a\\_Person\\_Chapter\\_1\\_this\\_is\\_me.pdf](https://psy-akademie.at/fileadmin/Media/WPA/Ausbildungen/PSYCHOTHERAPEUTISCHES_PROPAEDEUTIKUM_A-PP/Unterlagen/A.2/Carl_Rogers_On_Becoming_a_Person_Chapter_1_this_is_me.pdf)
- Salgar, E. (2023). Thomas S. Kuhn and the transformation of the concept of «Scientific progress.» *Beytulhikme an International Journal of Philosophy*, 13(13:3), 130-157. <https://doi.org/10.29228/beytulhikme.69294>
- Sanbonmatsu, D. M., Cooley, E. H., & Posavac, S. S. (2023). The institutional impact of research challenges and constraints on

- psychology and other social and behavioral sciences. *New Ideas in Psychology*, 70, 101014. <https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2023.101014>
- Sell, A., & Sznycer, D. (2023). Societal institutions echo evolved human nature: An analysis of the Western criminal justice system and its relation to anger. *Evolution and Human Behavior*, 210-221. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2023.01.007>
- Sheehan, C. (2021). Psychological anthropology and medical anthropology: a brief history of ideas and concepts. *Irish Journal of Psychological Medicine*, 39(2), 115-120. <https://doi.org/10.1017/ipm.2021.34>
- Smalarz, L., Eerdmans, R. E., Lawrence, M. L., Kulak, K., & Salerno, J. M. (2023). Counterintuitive race effects in legal and nonlegal contexts. *Law and Human Behavior*, 47(1), 119-136. <https://doi.org/10.1037/lhb0000515>
- Stanek, J. (2023). Emoción, motivación y derecho. Nuevas perspectivas sobre la teoría psicológica del derecho. *Ratio Juris*, 18(37), 95-130. <https://doi.org/10.24142/raju.v18n37a4>
- Starynskiy, M., & Zavalna, Z. (2025). Paradigms in law: the reality of modern legal science. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 1, 58-64. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.8>
- Tomičić, A. (2022). Rascjepi i presjeci antropologije i socijalne psihologije – interdisciplinarnost kroz teoriju socijalnih reprezentacija kao strategija u kulturnim studijima. *Studia Ethnologica Croatica*, 34, 277-307. <https://doi.org/10.17234/sec.34.12>
- Thomson-Casey, C., Adams, J., & McIntyre, E. (2023). The engagement of psychology with complementary medicine: A critical integrative review. *Heliyon*, 9(10), e21201. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e21201>
- Vaškovic, P. (2022). Kierkegaard's existential sacrifice. *Interdisciplinary Journal for Religion and Transformation in Contemporary Society*, 8(2), 354-376. <https://doi.org/10.30965/23642807-bja10053>
- Windelband, W. (1904). *Geschichte und Naturwissenschaft*. Strassburg: Heitz. 27 p. <https://archive.org/details/geschichteundnat01wind>
- Wundt, W. M. (1880). *Grundzüge der physiologischen Psychologie* (2th. ed.). Leipzig: W. Engelmann. 870 p. <https://archive.org/details/grundzgederphy00wund/page/870/mode/2up>
- Wundt, W. (1904). *Völkerpsychologie: eine Untersuchung der Entwicklungsgesetze von Sprache, Mythos und Sitte*. Leipzig: Wilhelm Engelmann. 693 p. <https://archive.org/details/vlkerpsycholog11wund/page/n5/mode/2up>
- Zagaria, A., & Lombardi, L. (2024). A new perspective on trends in psychology. *New Ideas in Psychology*, 74, 101078. <https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2024.101078>
- Zagaria, A. (2024). Is Evolutionary Psychology a scientific Revolution? A bibliometric analysis. *Adaptive Human Behavior and Physiology*, 10(1), 31-49. <https://doi.org/10.1007/s40750-024-00234-5>
- Zhu, Z. (2022). Paradigm, specialty, pragmatism: Kuhn's legacy to methodological pluralism. *Systems Research and Behavioral Science*, 39(5), 895-912. <https://doi.org/10.1002/sres.2881>

### Петрушенко Вікторія

Доктор медичних наук, професор, Вінницький національний медичний університет імені М.І.Пирогова, м. Вінниця (Україна)

### «PARADIGM SHIFT»: ГНОСЕОЛОГІЧНІ ПІДСТАВИ ПЕРІОДИЗАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

#### АНОТАЦІЯ

**Передумови.** Юридична психологія сформувалася як міждисциплінарна галузь знань на перетині психології, права, медицини, кримінології, антропології та соціальних наук. Попри значну кількість історичних і теоретичних досліджень, питання періодизації її розвитку залишається дискусійним, оскільки існуючі підходи здебільшого ґрунтуються на хронологічному описі окремих концепцій без урахування закономірностей зміни наукових парадигм. Використання парадигмальної концепції Томаса Куна створює можливість для системного переосмислення еволюції юридичної психології та визначення логіки її наукового становлення.

**Мета.** Визначити гносеологічні засади періодизації юридичної психології, обґрунтувати основні етапи її розвитку на основі концепції «зміни парадигм» (paradigm shift) та сформувати цілісну модель еволюції юридико-психологічного знання.

**Методи.** Дослідження виконано із застосуванням історичного, історико-порівняльного та структурно-функціонального методів. Теоретичну основу становить парадигмальний підхід до розвитку науки, запропонований Томасом Куном. Проведено систематизацію наукових концепцій і праць провідних представників юридичної психології, кримінології, соціальної та культурної антропології, гуманістичної й екзистенційної психології, що визначали трансформацію юридико-психологічних уявлень від кінця XIX до початку XXI століття.

**Результати.** Встановлено, що розвиток юридичної психології має еволюційний характер і відбувається через послідовну зміну домінуючих наукових пара-

дигм. Запропоновано авторську шестистапну періодизацію становлення юридичної психології, яка охоплює клінічну (1876–1914), антропологічну (1914–1950), біохевіористську (1950–1970), когнітивну (1970–1985), екзистенційно-гуманістичну (1985–2000) та соціально-контекстуальну (2000–2015) парадигми. Показано, що зміна парадигм має не революційний, а переважно поступовий характер, коли нові концептуальні підходи інтегрують теоретичні здобутки попередніх етапів розвитку науки. Обґрунтовано, що міждисциплінарність є визначальною характеристикою сучасної юридичної психології та ключовим чинником її подальшого розвитку.

**Висновки.** Запропонована періодизація дозволяє систематизувати історію розвитку юридичної психології на основі зміни домінуючих наукових парадигм і створює концептуальне підґрунтя для подальших теоретичних досліджень цієї галузі. Отримані результати уточнюють гносеологічні засади юридичної психології, поглиблюють розуміння закономірностей її міждисциплінарної еволюції та можуть бути використані при розробленні сучасних моделей юридико-психологічних досліджень, удосконаленні навчальних програм і формуванні нових напрямів наукового пошуку.

**Ключові слова:** юридична психологія; психологія права; парадигмальний підхід; зміна парадигми; періодизація; історія психології; міждисциплінарність.

**Viktoriia Petrushenko**

*Doctor of Science in Medicine, Professor, National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya (Ukraine)*

## «PARADIGM SHIFT»: GNOSEOLOGICAL GROUND FOR PERIODIZATION IN LEGAL PSYCHOLOGY

### ABSTRACT

**Background.** The evolution of teachings and concepts, which formed a single professional and research field, took place against the background of the constitution of several legal and psychological paradigms starting from the end of the 19th century. However, most of them received a new impetus for explicit scientific positioning during the second half of the 20th century. Thus, the problem of determining of gnoseological basis for historical periodization of legal psychology remains relevant.

**Objective.** To periodize the time intervals, that are characterized by the phenomenon of «paradigm shifts» in legal psychology and, based on this, to highlight the main stages of the development of legal psychology.

**Methods.** Historical-comparative method was used in the study to describe the evolution of legal and psychological knowledge, considering the chronology of their acceptance by the scientific community and using historical-comparative and structural-functional methods. The work examines the works of Guillermo Gulotta, Franz Boas, Carl Rogers, Victor Frankl, Patricia Patrissi and Eugenio de Gregorio, which characterize the main trends in the development of legal psychology from the end of the 19th to the beginning of the 21st century.

**Results.** The article is devoted to the periodical systematization of legal psychology development using a paradigmatic approach to the study of the history of science, popularized by Thomas Samuel Kuhn. The phenomenon of «paradigm shifts» in the context of legal-psychological issues is characterized by clinician conditioning, because it was the medical-psychiatric paradigm in the psychology of law that developed first. The very process of evolution of legal and psychological knowledge is characterized by its interdisciplinarity, that is, the synthesis of ideas and trends in the field of criminology, medicine, psychiatry, psychology, socio-cultural and physical anthropology.

**Conclusions.** A six-stage periodization of the development of legal psychology is defined, which includes clinical (1876-1914), anthropological (1914-1950), behaviorist (1950-1970), cognitive (1970-1985), existential-humanistic (1985-2000) and socio-contextual paradigms (2000-2015) with time limits corresponding to each stage. The very process of changing paradigms in legal psychology is characterized by its unevenness and evolutionary nature, meaning that new paradigm has better chances for a longtime existence, if it appeals on the theoretic basic of the previous one.

**Key words:** legal psychology, paradigm, clinical paradigm, anthropological paradigm, paradigm shift, periodization.

**How to cite (як цитувати):**

Petrushenko , V. (2026). «PARADIGM SHIFT»: GNOSEOLOGICAL GROUND FOR PERIODIZATION IN LEGAL PSYCHOLOGY. *PSYCHOLOGICAL JOURNAL*, 11(7), 44–58. <https://doi.org/10.31108/1.2025.11.7.3> [in Ukrainian]

Петрушенко , В. (2026). «PARADIGM SHIFT»: ГНОСЕОЛОГІЧНІ ПІДСТАВИ ПЕРІОДИЗАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ. *ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧАСОПИС*, 11(7), 44–58. <https://doi.org/10.31108/1.2025.11.7.3>

Дата отримання статті: 04.05.2025

Дата рекомендації до друку: 25.06.2025

Дата оприлюднення: 30.07.2025